
Joukkotuhontasyytteistä, väliaikaisista turvaamistoimista ja kaksiteräisistä miekoista: Ukrainan kanne Venäjää vastaan Kansainvälisessä tuomioistuimessa

Ukri Soirila¹

Ukraina nosti 26. helmikuuta 2022 kanteen Venäjää vastaan Kansainvälisessä tuomioistuimessa ICJ:ssä (International Court of Justice)² väittäen Venäjän rikkoneen yleissopimusta joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi (tästä lähtien ”joukkotuhonnan vastainen sopimus”) syyttämällä Ukrainaa perättömästi joukkotuhonnasta ja käyttämällä sitä syynä sotatoimien aloittamiseen tätä vastaan. Samana päivänä Ukraina myös pyysi Kansainvälistä tuomioistuinta määräämään väliaikaisista turvaamistoimista, joilla tilanne rauhoitettaisiin, kunnes Kansainvälinen tuomioistuin on ratkaissut tapauksen. Tuomioistuin antoi lyhyen suullisen käsittelyn jälkeen päätöksen turvaamistoimista 16. maaliskuuta määräten Venäjän muun muassa lopettamaan toistaiseksi kaikki sotatoimet Ukrainassa. Seuraavaksi edessä on tapauksen varsinainen käsittely. Käsittelyn valmistelemissä menee kuitenkin aikaa: Ukrainan tulee antaa kirjalliset argumenttinsa Kansainväliselle tuomioistuimelle 23. syyskuuta 2022, minkä jälkeen Venäjällä on 23. maaliskuuta 2023 asti tarjota kirjallinen vastineensa. Suullisen käsittelyn aikaa ei ole vielä määrätty.

Tämän esseen tarkoituksena on tarjota yleiskuva Ukrainan ja Venäjän välisen tapauksen tähänastisista vaiheista ja avata siihen liittyviä ensisilmäykseltä hieman erikoisilta vaikuttavia argumentteja, syitä niiden taustalla, sekä Kansainvälisen tuomioistuimen toimivaltaan ja väliaikaisiin turvaamistoihin liittyviä kysymyksiä. Lisäksi essee pohtii Ukrainan oikeusteknisesti monimutkaisen kanteen strategisia hyötyjä ja haittapuolia osapuolien (etenkin Ukrainan) ja Kansainvälisen tuomioistuimen kannalta.

Esseen ensimmäisessä osiossa esitellään Ukrainan kanne hyvin yleisellä tasolla ja avataan Kansainvälisen tuomioistuimen toimivaltaan liittyviä kysymyksiä. Toisessa osiossa analysoi-

¹ Kirjoittaja on oikeustieteen tohtori ja tutkijatohtori Helsingistä.

² Ukrainan kanne ja kaikki tässä esseessä mainitut tapaukseen liittyvät asiakirjat löytyvät osoitteesta www.icj-cij.org/en/case/182 (haettu 5.4.2022).

daan tarkemmin kannetta ja sen kansainvälisoikeudellisia haasteita. Kolmannessa osiossa esitellään lyhyesti Venäjän tähän mennessä esittämät argumentit. Neljännessä osiossa käsitellään Kansainvälisen tuomioistuimen päätöstä väliaikaisista turvaamistoimista. Viidennessä osiossa tarjotaan kokoavia ajatuksia ja pohditaan Ukrainan kanteen strategiaa etuja ja haittoja laajemmasta, poliittisemmasta näkökulmasta.

Erikoisista kanteista ja Kansainvälisen tuomioistuimen toimivallasta

Lukijassa saattaa herättää ihmetystä, miksi Ukraina nosti kanteen joukkotuhonnan vastaisen sopimuksen perusteella,³ vaikka Venäjä on kiistatta rikkonut voimankäytön kieltä aloittamalla hyökkäyssodan Ukrainaa vastaan ja syyllistynyt humanitaarisen oikeuden eli sodan oikeussääntöjen rikkomuksiin muun muassa hyökkäämällä lukuisiin siviilikohteisiin ja erityissuojeltuihin kohteisiin, kuten ydinvoimalaan.⁴ Syy Ukrainan ensisilmäyksellä erikoiseen kanteeseen löytyy Kansainvälisen tuomioistuimen tuomiovallasta – tai pikemminkin sen puutteesta. Haagissa sijaitseva Kansainvälinen tuomioistuin on Yhdistyneiden kansakuntien (YK) toimielin, jolla on toimivalta käsitellä YK:n jäsenvaltioiden välisiä kansainvälisoikeudellisia tapauksia. Kansainvälisellä tuomioistuimella ei kuitenkaan ole universaalialta toimivaltaa, sillä sen toimivallan on aina perustuttava tavalla tai toisella tapauksen osapuolien suostumukseen.

Kansainvälisen tuomioistuimen toimivallan hyväksymisestä on säädetty tuomioistuimen perussäännön 36 artiklan 1 ja 2 kappaleissa, joiden mukaan kansainvälinen tuomioistuin voi käsitellä tapauksen, jos yksi kolmesta ehdosta täyttyy.⁵ Ensinnäkin kiistan osapuolet voivat yhdessä sopia vievänsä kiistan Kansainvälisen tuomioistuimen päätettäväksi erityissopimuksella. Toiseksi on mahdollista, että kiistan osapuolien välillä on voimassa sellainen kiistaan liittyvä valtiosopimus, joka sisältää lausekkeen, jonka mukaan sopimusta koskevat kiistat ratkaistaan Kansainvälisessä tuomioistuimessa. Kolmanneksi mikä tahansa valtio voi koska tahansa julistaa hyväksyvänsä *ipso facto* Kansainvälisen tuomioistuimen toimivallan kaikissa tulevilla sen ja muiden vastaavan julistuksen tehneiden valtioiden välisissä kiistoissa.

Koska Venäjä ei ole tehnyt viimeksi mainittua julistusta, eikä suostu viemään kiistaa Kansainvälisen tuomioistuimen käsiteltäväksi yhdessä Ukrainan kanssa tehtävällä erityissopimuksella, Ukrainan ainoaksi mahdollisuudeksi jäi jo Krimin miehityksestä tuttu keino, eli nostaa kante sellaisen sopimuksen alla, johon sekä Ukraina että Venäjä ovat osapuolina ja joka sisältää Kansainvälisen tuomioistuimen toimivaltaa koskevan lausekkeen. Krimin tapauksessa Ukraina nojasi terrorismin rahoituksen torjumista koskevaan yleissopimukseen sekä kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevaan yleissopimukseen. Nyt taas Ukraina nosti kanteen joukkotuhonnan vastaisen sopimuksen perusteella, viitaten presidentti *Putinin* ja muiden korkea-ar-

³ Kanne ei perustu Butšan kaupungin tapahtumiin, sillä ne tapahtuivat kanteen nostamisen jälkeen, eivätkä ne – toisin kuin joissain Ukrainan edustajien lausunnoissa on esitetty – täytä joukkotuhonnan (eli ”kansanmurhan”) määritelmää, vaikka saattavat täyttää rikoksen ihmisyyttä vastaan -määritelmän. Venäjän hyökkäys ei muutenkaan täytä joukkotuhonnan määritelmää, vaikka Yhdysvaltojen presidentti *Biden* ja Kanadan pääministeri *Trudeau* sellaista kieltä ovatkin artikkelin kirjoitushetkellä käyttäneet. Venäjä on kuitenkin mitä ilmeisimmin syyllistynyt sotarikoksiin.

⁴ Voimankäyttö on kielletty YK:n peruskirjan 2(4) artiklassa ja kansainvälisessä tapaoikeudessa. Humanitaarisen oikeuden pohjan muodostavat Geneven vuoden 1949 sopimukset.

⁵ Käytännössä neljäs keino on vastaajavaltion lähteminen mukaan käsittelyyn ilman protestejä (ns. *forum prorogatum* -periaate).

voisten virkamiesten lausuntoihin, joissa he vaikuttavat oikeuttavan hyökkäyksen Ukrainaan väitteillä siellä väitetyksi käynnissä olevasta joukkotuhonnasta. Sopimuksen IX artikla sisältää Kansainvälisen tuomioistuimen toimivallan aktivoivan lausekkeen.

Ukrainan kanne ei ole kuitenkaan oikeudellisesti yksinkertainen. Se, että tapaus liittyy jollain tavalla joukkotuhontaan ei riitä, vaan Ukrainan on kyettävä osoittamaan, että kiista koskee sopimuksen sille takaamia oikeuksia. Joukkotuhonnan vastainen yleissopimus määrittelee ja kieltää joukkotuhontana pidettävän rikoksen, muttei sisällä juurikaan muita valtioita koskevia velvoitteita. Ei siis ole lainkaan selvää, että Venäjä olisi rikkonut sopimuksen Ukrainalle takaamia oikeuksia syytöksillään tai että sen voimankäyttö kuulisi sopimuksen alaan. Onkin aiheellista tutkia Ukrainan argumentteja lähemmin.

Ukrainan kanne

Joukkotuhonnan vastaisen yleissopimuksen IX artiklan mukaan sopimuksen osapuoli voi viedä sitä koskevan kiistan Kansainväliseen tuomioistuimeen, jos kiista on toisen sopimusosapuolen kanssa ja koskee sopimuksen ”tulkitsemista, soveltamista tai täytäntöönpanoa”. Sekä Ukraina että Venäjä ovat kyseisen sopimuksen osapuolia, eikä niillä enää ole voimassa sopimusta koskevia varauksia. Ukraina argumentoi, että sen ja Venäjän välinen kiista koskee sopimuksen I ja IV artiklojen tulkintaa, luettuna yhdessä II artiklan kanssa. I artikla toteaa joukkotuhonnan olevan kansainvälisoikeudellinen rikos, jonka estämiseen ja rankaisemiseen sopimusosapuolet sitoutuvat, ja IV artikla velvoittaa sopimusosapuolet rankaisemaan joukkotuhontaan osallistuvia henkilöitä, kun taas II artikla sisältää joukkotuhonnan määritelmän. Lisäksi Ukraina vetosi suullisissa argumenteissaan sopimuksen XIII artiklaan, jonka mukaan sopimusosapuolet voivat pyytää YK:n elimiä ryhtymään toimiin, jotka ovat tarpeellisia joukkotuhonnan torjumiseksi ja rankaisemiseksi.

Vaikka Ukrainan ja Venäjän välillä on selvästi kiista siitä, onko Ukraina syyllistynyt joukkotuhontaan, Ukrainan kannetta vaikeuttaa Kansainvälisen tuomioistuimen aiempi käytäntö, jossa se on todennut, että kantajan täytyy pystyä osoittamaan, että kiista, johon se vetoaa ei ole vain abstrakti ja teoreettinen, vaan että kantajalla on sopimuksen alla oikeuksia, joita kiista koskee. Kanteessaan Ukraina on pyrkinyt ratkaisemaan tämän ongelman liittämällä Venäjän väitteet voimankäyttöön Ukrainaa vastaan. Tässä suhteessa Ukrainaa saattaa auttaa se, että joukkotuhonnan vastaisen sopimuksen IX artikla – toisin kuin useimmat samankaltaiset lausekkeet muissa sopimuksissa – mainitsee sopimuksen tulkitsemisen ja soveltamisen lisäksi myös sen *täytäntöönpanoa* koskevat erimielisyydet, mikä mahdollisesti laajentaa artiklan kattavuutta ja saattaa ulottaa sen sopimuksen tarkoitukselliseen väärinsoveltamiseen. Ukrainan rakentama yhteys väitteiden ja voimankäytön välille on lisäksi ratkaiseva Ukrainan toivoman tapauksen symbolisen arvon kannalta, sekä siksi, että se auttaa oikeuttamaan Ukrainan hakeamat väliaikaiset turvaamistoimet, jotka koskevat nimenomaan Venäjän voimankäyttöä (palaan tähän myöhemmin).

Ukrainan mukaan Venäjä on tulkinut joukkotuhonnan vastaista sopimusta *mala fide*, eli vilpillisessä tarkoituksessa, ja on oikeuttamalla voimakäyttönsä paikkansapitämättömillä väitteillä joukkotuhonnasta syyllistynyt oikeuksiensa väärinkäyttöön sekä rikkonut sopimuksen tavoitetta ja tarkoitusta, joiden Ukraina katsoo sopimuksen johdannon perusteella olevan paitsi joukkotuhonnan torjuminen ja rankaiseminen myös rauhan ylläpitäminen YK:n hengen ja

päämäärien mukaisesti.⁶ Juuri tämä voimankäyttö on myös rikkonut Ukrainan mukaan sen sopimusoikeuksia. Suullisissa argumenteissaan Ukrainan edustaja *Jean-Marc Thouvenin* täsmensi, että mikään joukkotuhonnan vastaisessa sopimuksessa ei voi oikeuttaa toisen sopimusosapuolen alueellisen koskemattomuuden rikkomusta. Vedoten sopimuksen VIII ja IX artikloihin, Thouvenin argumentoi, ettei Venäjällä ollut sopimuksen alla oikeutta ryhtyä unilateraalisiin toimiin, vaan sen olisi pitänyt pyytää oikeutta voimankäyttöön YK:lta tai nostaa kanne Ukrainaa vastaan Kansainvälisessä tuomioistuimessa.

Nostettuaan kanteen Venäjää vastaan Ukraina myös pyysi välittömästi Kansainvälistä tuomioistuinta määräämään väliaikaisia turvaamistoimia, joilla Venäjä velvoitettaisiin muun muassa lopettamaan kaikki sotatoimensa, kunnes Kansainvälinen tuomioistuin on antanut ratkaisunsa. Tuomioistuin antoi päätöksensä turvaamistoimista 16. maaliskuuta 2022. Ennen kuin siirrytään tarkastelemaan tuota päätöstä, on kuitenkin syytä tutkia, miten Venäjä on tässä vaiheessa vastannut Ukrainan kanteeseen.

Venäjän vastaus

Venäjä ei ilmaantunut paikalle turvaamistoimia koskevaan suulliseen käsittelyyn, mutta se jätti Kansainväliselle tuomioistuimelle asiakirjan, jossa ilmoitti, ettei osallistu käsittelyyn liian lyhyen valmistautumisajan johdosta ja kiisti tuomioistuimen toimivallan käsitellä tapausta. Tässä vaiheessa on vielä epäselvää, oliko kyse tosiasiaa periaatteellisesta protestista, vai käytännön ongelmista – vaikkakin on todettava, että Venäjän päätös vetäytyä Euroopan neuvostosta (joka sitten päätti erottaa Venäjän ennen vetäytymistä) ei lupaa hyvää tältä osin. Kansainvälisen tuomioistuimen historia sisältää lukuisia esimerkkejä protestinomaisista osallistumatta jättämisistä, varsinkin tilanteissa, joissa tuomioistuimen toimivalta on perustunut nyt käsillä olevan tapauksen tavoin sopimusklausuleihin. Iran jätti osallistumatta *Tehran Hostages* -tapauksen käsittelyyn, Ranska ei ilmaantunut paikalle *Nuclear Tests* -tapauksessa ja Yhdysvallat teki samoin *Nicaragua*-tapauksessa. Tämä ei kuitenkaan estä Kansainvälistä tuomioistuinta käsittelemästä tapausta, kunhan se varmistaa perussääntönsä 53 artiklan mukaisesti, että kantajan vaatimukset ovat tosiasiallisesti ja oikeudellisesti perusteltuja.

Venäjän väite Kansainvälisen tuomioistuimen toimivaltaa vastaan koostuu kolmesta osittain yhteen kietoutuneesta ja osittain vaihtoehtoisesta argumentista. Vahvin näistä on edellä mainittu argumentti, ettei joukkotuhonnan vastainen sopimus anna Ukrainalle mitään oikeutta, johon se voisi vedota Venäjää vastaan, sillä sopimus ei sisällä mitään sääntöjä voimankäyttöön liittyen.

Kaksi muuta Venäjän argumenttia perustuvat väitteelle, ettei tapauksessa joka tapauksessa ole edes kyse joukkotuhonnan vastaisen sopimuksen tulkinnasta. Heikompi näistä väitteistä on, että kun Venäjän viranomaiset puhuivat joukkotuhonnasta, he viittasivat joukkotuhonnan kieltoon kansainvälisen tapaoikeuden, eivätkä joukkotuhonnan vastaisen sopimuksen mukaisesti, sillä he eivät maininneet sopimusta nimeltä.

Mielenkiintoisempi väitteistä on – keinotekoisuudestaan huolimatta – että voimankäyttö perustui tosiasiaa YK:n peruskirjan 51 artiklan ja tapaoikeuden mukaiseen itsepuolustukseen. Tämän väitteen tueksi Venäjän edustajat esittävät asiakirjassaan Putinin Venäjän ”erikoisoperaatiosta” ilmoittaman puheen, joka on liitetty kokonaisuudessaan asiakirjan liitteeksi, ja jossa

⁶ Ukrainan kanne, kappale 27.

Putin tosiaan mainitsee itsepuolustuksen (joskin hän mainitsee myös joukkotuhonnan). On hyvin epäselvää, mihin väitetty itsepuolustus perustuu ja harjoitetaanko sitä Venäjän itsensä, vai sen itsenäisiksi valtioiksi tunnustamien Donetskin ja Luhanskin kansantasavaltojen puolesta. Lisäksi Venäjä ei pysty esittämään mitään sellaisia tosiseikkoja, jotka täyttäisivät kansainvälisen oikeuden itsepuolustukselle asettamat edellytykset. Millään tällä ei ole kuitenkaan juuriakaan merkitystä Venäjän argumentin kannalta. Jos Venäjä onnistuu todistamaan, että Venäjän viranomaiset perustivat sotilasoperaationsa edes muodollisesti itsepuolustukseen, eivätkä (edes osittain) joukkotuhonnan torjumiseen, ei Kansainvälisellä tuomioistuimella ole toimivaltaa käsitellä tapausta, oli Venäjän itsepuolustusväite oikeudellisesti miten heikko tahansa.

Kansainvälisen tuomioistuimen päätös väliaikaisista turvaamistoimista

Kansainvälinen tuomioistuin antoi 16. maaliskuuta 2022 päätöksensä Ukrainan pyytämistä väliaikaisista turvaamistoimista. Tuomioistuilla on perussääntönsä 41 artiklan mukaan valta määrätä tällaisista väliaikaisista toimista, jos se katsoo sen välttämättömäksi asiapuolen oikeuksien turvaamiseksi tapauksen käsittelyn ajaksi.

Aiemman oikeuskäytäntönsä mukaan Kansainvälinen tuomioistuin voi määrätä väliaikaisia toimia, jos kolme kriteeriä täyttyy. Ensinnäkin tuomioistuimella on oltava *prima facie* -toimivalta. *Prima facie* -toimivallan toteaminen ei vielä tarkoita, että tuomioistuimella tulee olemaan toimivalta myös lopulta käsitellä tapaus, vaan riittää, että se katsoo, että toimivallan toteaminen myöhemmin on ensisilmäyksellä mahdollista.⁷ *Prima facie* -toimivallan toteamisen kynnys on siis matalampi kuin varsinaisen toimivallan löytämisen kynnys tapauksen myöhemmissä vaiheissa.

Toiseksi tuomioistuimen on katsottava, että on uskottavaa, että väliaikaisia turvaamistoimia hakevan asiapuolen oikeuksia on loukattu ja että näiden loukattujen oikeuksien ja pyydettyjen toimenpiteiden välillä on suora yhteys.⁸ Jälleen kynnys on matalampi kuin lopullisessa tuomiossa, sillä tuomioistuimen tulee todeta ainoastaan, että oikeuksien olemassaolo on ensisilmäyksellä riittävän uskottavaa. Koska Ukraina oli pyytänyt tuomioistuinta muun muassa määräämään Venäjän lopettamaan kaikki sotatoimet Ukrainassa, Ukrainan oli siis onnistuttava vakuuttamaan tuomioistuin, että oli riittävän uskottavaa, että joukkotuhonnan vastainen sopimus takaa Ukrainalle oikeuksia, joita Venäjä oli loukannut sotatoimillaan.

Kolmanneksi väliaikaisten turvaamistoimien määrääminen vaatii, että käsillä on kiireellinen uhka korvaamattomasta vahingosta, joka tekisi tyhjäksi lopullisen tuomion merkityksen.⁹ Olakseen kiireellinen, uhan on voitava materialisoitua ”koska tahansa” ennen tuomioistuimen lopullista ratkaisua.¹⁰ Tältä osin Ukrainalla oli helppo tehtävä, sillä väliaikaisia turvaamistoimia koskevaan suulliseen käsittelyyn mennessä Venäjä oli jo todistettavasti ryhtynyt sellaisiin sotatoimiin, jotka uhkasivat koko Ukrainan valtion olemassaoloa ja olivat vaatineet monien siviilien hengen.

⁷ Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar), Provisional Measures, Order of 23 January 2020, I.C.J. Reports 2020, p. 9, para. 16

⁸ Ibid., para. 43.

⁹ Alleged Violations of the 1955 Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights (Islamic Republic of Iran v. United States of America), Provisional Measures, Order of 3 October 2018, I.C.J. Reports 2018 (II), p. 645, para. 77

¹⁰ Ibid., para. 65.

Kansainvälinen tuomioistuin päätti turvaamistoimista Ukrainan hyväksi selkeällä enemmistöllä. Tuomioistuin määräsi Ukrainan pyytämästä neljästä toimesta kolme, jättäen ainoastaan määräämättä Venäjää raportoimasta tasaisin väliajoin toimien implementoinnista ja ylläpitämisestä. Ratkaisu tehtiin selkeällä määräenemmistöllä, kolmentoista tuomarin äänestäessä toimien puolesta ja ainoastaan kahden (Venäjän tuomarin *Gevorgianin* ja Kiinan tuomarin *Xuen*) äänestäessä vastaan. Tuomioistuin katsoi, että Venäjän viranomaisten lausuntojen perusteella vaikutti *prima facie* siltä, että Venäjä perusti sotatoimensa itsepuolustuksen sijaan (tai lisäksi) väitteisiin joukkotuhonnasta ja että oli tässä vaiheessa riittävän uskottavaa, että joukkotuhonnan vastainen sopimus antaa Ukrainalle oikeuksia, joihin se voi vedota kanteessaan Venäjää vastaan. Tuomioistuimen yhdistettyä nämä oikeudet nimenomaan voimankäyttöön Ukrainaa vastaan oli myös selvää, että Ukrainan pyytämien turvaamistoimien ja sen oikeuksien välillä oli riittävä yhteys ja että turvaamistoimet olivat kiireellisiä ja välttämättömiä. Tuomioistuin jopa laajensi kahta Ukrainan pyytämää toimea niin, ettei Venäjälle jäänyt oikeudellisia porsaanreikiä. Kun Ukraina oli pyytänyt tuomioistuinta määräämään, että Venäjä luopuu sotatoimistaan ja sotilaallisten joukkojen tukemisesta ”joiden tavoitteena on joukkotuhonnan estäminen ja rankaiseminen Ukrainassa”, tuomioistuin jätti viittaukset joukkotuhontaan pois päätöksestään, määräten Venäjän luopumaan sotatoimistaan ja sotilaallisten joukkojen tukemisesta Ukrainassa – ilman mitään lisäehtoja.

Lopuksi: kaksiteräinen miekka?

On selvää, että Venäjä on rikkonut kansainvälistä oikeutta hyökkäämällä Ukrainaan YK:n peruskirjan 2(4) artiklan ja tapaoikeuden vastaisesti sekä pommittamalla ja tulittamalla humanitaarisen oikeuden suojelemissa kohteissa ja henkilöissä. Johtuen Kansainvälisen tuomioistuimen rajallisesta toimivallasta käsitellä tapausta on kuitenkin toinen kysymys, voittaako Ukraina lopulta vain joukkotuhonnan sopimukseen keskittyvän tapauksen ja kuka hyötyy tapauksesta eniten symbolisessa mielessä.

Ukraina jatkaa jo Krimin konfliktista tutulla tiellä, jossa se pyrkii haastamaan Venäjän toimia kansainvälisoikeudellisesti eri tuomioistuimissa – niiden toimivaltaan liittyvistä esteistä huolimatta. Venäjän viimeisimpäänkin voimankäyttöön liittyvät tapaukset ovat jo vireillä Kansainvälisen tuomioistuimen lisäksi myös Kansainvälisessä rikostuomioistuimessa ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa. Strategian tavoitteena on saada oikeudellisia vahvistuksia Venäjän toimien laittomuudesta ja Ukrainan kärsimistä loukkauksista, vaikka tuomioistuimilla ei olekaan mahdollisuutta ottaa suoraan kantaa Venäjän voimankäyttöön (vaikkakin Kansainvälinen rikostuomioistuin voi tuomita yksittäisiä henkilöitä kansainvälisistä rikoksista sodan aikana). Samalla usein pitkäkestoiset tapaukset pitävät hyökkäykset maailman tietoisuudessa vielä senkin jälkeen, kun media olisi ehkä muuten siirtynyt uusiin aiheisiin.

Litigoinnista on mahdollisesti hyötyä myös tuomioistuimille, jotka saavat näkyvyyttä ja pääsevät osoittamaan olevansa relevantteja ja aktiivisia toimijoita, toisin kuin niiden kriitikot joskus väittävät. Kansainvälinen tuomioistuin omaksuikin perinteiseen kuivaan ja diplomaattiseen tyyliinsä verrattuna poikkeuksellisen aktiivisen ja tiukan sävyn väliaikaisia turvaamistoimia koskevassa päätöksessään. Esimerkiksi päätöksen 18. kappaleessa tuomioistuin kertoo olevansa erittäin huolestunut Venäjän ”vakavia kansainvälisoikeudellisia kysymyksiä herättävästä” voimankäytöstä ja tietoinen omasta roolistaan kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitäjänä ja katsoo ”välttämättömäksi korostaa, että kaikkien valtioiden on noudatettava YK:n peruskirjan ja muun kansainvälisen oikeuden, mukaan lukien humanitaarisen oikeuden, alai-

sia velvoitteitaan”. Samoin, arvioidessaan turvaamistoimien kiireellisyyttä ja välttämättömyyttä päätöksen 75. kappaleessa, tuomioistuimien korostaa Ukrainan siviiliväestön haavoittuvuutta ja kuvailee usean virkkeen verran Venäjän toimien aiheuttamaa tuhoa ja kärsimystä. Vaikka nämä lausunnot tuskin korottavat kovinkaan monen lukijan silmäkulmaa tilanne huomioon ottaen, eroavat ne kuitenkin merkittävästi tuomioistuimen yleensä varsin harmaasta ja varovaisesta tyylistä.

Litigointi tuomioistuinten Venäjään liittyen vajavaisen toimivallan johdosta usein aika luovilla argumenteilla ei kuitenkaan ole täysin riskitöntä. Ukrainan ja länsimaiden kannalta uhkana on se, että Venäjä pääsee halutessaan argumentoimaan suhteellisen vakuuttavilla, joskin konservatiivisilla argumenteilla, sillä Ukraina joutuu usein venyttämään soveltamia sopimuksia joskus merkittävästikin yrittäessään täyttää tuomioistuimen toimivallan kriteerit. Vaikka väliaikaisia turvaamistoimia koskeva päätös päättyikin Ukrainan riemuvoittoon, ei ole ollenkaan selvää, että samoin käy tapauksen myöhemmissä vaiheissa. Esimerkiksi tuomari *Benmouna* kertoo erillisessä mielipiteessään äänestäneensä väliaikaisten turvaamistoimien puolesta, koska oli liikuttunut ukrainalaisten kärsimyksistä ja koki tarpeelliseksi yrittää lopettaa sodan. Hän kuitenkin lisäsi, ettei ole vakuuttunut, että joukkotuhonnan vastainen sopimus sisältää sellaisia oikeuksia, joihin Ukraina vetoaa. Kynnys tuomioistuimen toimivallan toteamiselle tulee nousemaan merkittävästi tapauksen seuraavissa vaiheissa, kun *prima facie* -toimivalta ei enää riitä. Ja vaikka länsimaisesta näkökulmasta onkin selvää, että Venäjän on rikkonut räikeästi kansainvälistä oikeutta ja piiloutuu nyt vain oikeusteknisten seikkojen taakse, ei kuva ole välttämättä yhtä selvä varsinkaan niissä maailman kolkissa, joissa venäläinen propagandakoneisto on vahvemmilla. Esimerkiksi Afrikassa on käynnistymässä lännen ja Venäjän välinen informaatio-osodankäynti siitä, johtuvatko kriisistä Afrikalle koituvat taloudelliset ja sosiaaliset seuraukset Venäjän laittomista toimista vai länsimaiden pakotteista. Pitkällinen ja tekninen oikeudellinen prosessi voi tällaisessa tilanteessa auttaa Venäjää luomaan kuvaa siitä, ettei tilanne ole aivan niin itsestään selvä kuin voisi ensisilmäyksellä näyttää.

Käsittelyssä on riskinsä myös Kansainväliselle tuomioistuimelle. Vaikka se pääsee osoittamaan olevansa dynaaminen toimija, voi tapaus myös alleviivata sen ja kansainvälisen oikeuden voimattomuutta, kun Venäjä vähät välittää sen lausumista. Näinhän on tavallaan jo käynyt väliaikaisten turvaamistoimien kohdalla, kun tuomioistuimen päätös ei tietenkään keskeyttänyt Venäjän sotatoimia. On siis vaara, että aktiivinen, mutta lopulta voimaton tuomioistuin alkaa näyttämään ”paperitiikeriltä” maailman silmissä.

Litigointi Ukrainaa kohdanneiden kaltaisissa tragedioissa on siis strategisesta näkökulmasta kaksiteräinen miekka. Tämä ei kuitenkaan poista sitä seikkaa, että sekä Ukrainalla että Kansainvälisellä tuomioistuimella on tapauksessa paljon voitettavaa, eivätkä tapaukseen liittyvät monimutkaiset proseduraaliset kysymykset tee tyhjäksi sitä faktaa, että Venäjän voimankäyttö ja sotatoimet Ukrainaa vastaan rikkovat voimankäytön ja humanitaarisen oikeuden sääntöjä – riippumatta siitä, onko Kansainvälisellä lopulta toimivaltaa käsitellä niitä. Ukrainan päätös viedä tapaus tuomioistuimeen auttaa myös suojelemaan ja ylläpitämään kansainvälistä oikeutta tilanteessa, jossa se uhkaa jäädä suurvaltapolitiikan jalkoihin.